

Nederlandse voorstellingen in België 1999/2000 - 2004/2005

Getallen op basis van de database van het TIN

Theater Instituut Nederland
Simon van den Berg
September 2005

Inleiding

Theatermakers uit de lage landen staan wereldwijd in de belangstelling. Poppenspeelster Urike Quade speelt haar voorstelling *Zijde Silk Soie Seta Seide* in China, regisseur Ivo van Hove wint prijzen in de Verenigde Staten en Johan Simons is de meest gevraagde regisseur van Europa. De binnengrenzen van de Europese Unie vervagen en culturele uitwisseling staat hoog op de agenda. Deze nieuwe horizons ten spijt blijft België veruit de favoriete bestemming van de internationaal tourende Nederlandse podiumkunsten. Ruim de helft van de circa 1600 voorstellingen die buiten Nederland spelen, doen België aan op hun buitenlandse tournee. De redenen laten zich makkelijk raden: de gemeenschappelijk taal en de geografische nabijheid maken spelen in Vlaanderen zo vanzelfsprekend dat veel Nederlandse theatermakers het nauwelijks als buitenland zien.

De laatste jaren wordt op verschillende plekken de teruglopende belangstelling voor werk uit Nederland in Vlaanderen en vice versa echter hardop betreurd, zoals door Arthur Sonnen tijdens de opening van Het Theaterfestival in 2003. Recentelijk lijkt het er inderdaad op dat Nederland en Vlaanderen elkaar op cultureel gebied enigszins de rug toekeren. Het Nederlands Vlaams Theaterfestival is opgeheven, de 1000 Watt Prijs is afgeschaft. Hoewel de theaterwereld volhardt in de opvatting dat de publieke belangstelling voor Nederlands theater in Vlaanderen tanende is, is er echter weinig cijfermateriaal beschikbaar om deze mening te staven. Om die reden heeft het Theater Instituut Nederland dit onderzoek uitgevoerd naar de Nederlandse podiumkunsten (uitgezonderd muziek) in België.

De database

Dit onderzoek maakt gebruik van de Databank Theaterproducties van het TIN, waarin gegevens over alle professionele theaterproducties in Nederland verzameld worden¹. Sinds 1999 worden ook gegevens over Nederlandse voorstellingen in het buitenland verzameld, om precies te zijn de plaatsnaam en de datum waarop een voorstelling in het buitenland te zien was. Deze gegevens worden verzameld op basis van informatie van de theatergezelschappen, zoals flyers, persberichten en formulieren die het TIN verstuurt.

Het TIN gebruikt de term 'productie' voor de podiumkunstcreatie van een kunstenaar of gezelschap. Een 'voorstelling' is een speelbeurt van een bepaalde productie. Een productie kent dus vaak meerdere voorstellingen. Het begrip 'theater' gebruik ik als overkoepelende term voor alle kunstvormen die het domein vormen van het TIN, dat wil zeggen alle podiumkunsten behalve muziek. In plaats van theater in de smalle betekenis van het woord (ook wel 'teksttheater')

---

¹ Dit onderzoek maakt gebruik van de gegevens beschikbaar op 31 mei 2005

wordt in dit onderzoek de term 'toneel' gebruikt. Het TIN hanteert 1 augustus als grens tussen de seizoenen. Het seizoen 2004/2005 loopt dus van 1 augustus 2004 t/m 31 juli 2005. Dit onderzoek gaat over de zes seizoenen tussen 1 augustus 1999 t/m 31 juli 2005.

De inrichting van de TIN-database heeft ook beperkingen. Zo wordt de zaal of locatie van de voorstelling niet ingevoerd en is er in de database ook geen onderscheid te maken tussen voorstellingen in Vlaanderen of Wallonië. Helaas zijn internationale co-producties in de database niet te onderscheiden van samenwerkingen binnen Nederland. Zo kan het gebeuren dat een voorstelling die in België door Belgen worden gemaakt en die in België wordt gespeeld, maar een Nederlandse co-producent heeft, wordt meegeteld als buitenlandse tournee van een Nederlandse voorstelling.

Dit onderzoek beoogt in grote lijnen complementair te zijn met de jaarlijkse studie die de Brakke Grond publiceert naar de Vlaamse podiumkunsten in Nederland. Beide instituten willen de discussie over uitwisseling van de podiumkunsten tussen Nederland en Vlaanderen schragen met kwantitatieve gegevens. Toch kunnen de resultaten van beide onderzoeken niet al te gedetailleerd vergeleken worden; de gebruikte methodes zijn daarvoor te zeer afwijkend. Zo zijn in de TIN-database gegevens verzameld op bases van gegevens van makers, terwijl het Brakke Grond onderzoek werkt met data van een selectie van schouwburgers. Daarnaast hanteren beide databases een verschillende genre-indeling.

Cijfers algemeen

Van de ongeveer 1600 voorstellingen die Nederlandse producenten jaarlijks in het buitenland spelen, doet een groot gedeelte België aan (tabel 1). Het aantal Nederlandse voorstellingen in België fluctueert sterk, tussen de 629 en 826 voorstellingen per seizoen. Het aantal verschillende Nederlandse producties dat in België te zien ligt echter stabiel rond 150 per jaar. Dit betekent dat de lengte van tournees nogal wisselt.

Tabel 1. aantal Nederlandse voorstellingen in België, per seizoen

Seizoen	Aantal voorstellingen	Aantal verschillende producties	Gemiddelde lengte tournee
Seizoen 1999/2000	656	148	4,4
Seizoen 2000/2001	806	150	5,4
Seizoen 2001/2002	629	149	4,2
Seizoen 2002/2003	658	144	4,6
Seizoen 2003/2004	826	156	5,3
Seizoen 2004/2005	747	152	4,9

In de seizoenen 2000/2001 en 2003/2004 zijn er relatief veel (meer dan 800) voorstellingen in België. In het seizoen 2000/2001 is dit gedeeltelijk te verklaren door enkele zeer lange tournees. Zo speelde de voorstelling *Niet alle Marokkanen zijn dieven* (een Nederlands/Vlaamse co-productie zonder Nederlandse artistieke inbreng) 48 keer in België en hadden twee voorstellingen van Theater Terra (*Zeven vadertjes* en *Circus*) samen 65 voorstellingen in België. Voor de piek in het seizoen 2003/2004 zijn minder makkelijk individuele producties aan te wijzen. Het verschil kan gedeeltelijk worden verklaard door meer dan tien voorstellingen die een langere tournee hebben.

Disciplines

In de database van het TIN worden de volgende disciplines onderscheiden: toneel, dans, muziektheater, poppenspel, mime en amusement. Cabaret- en musicalproducties worden ingedeeld bij amusement, operaproducties bij muziektheater en ballet bij dans. Jeugdtheater wordt niet als aparte discipline gezien. Producties kunnen bij meerdere disciplines worden ondergebracht. In tabel 2 zijn deze producties opgenomen als 'multi-disciplinair'. Dit betekent echter niet dat dit allemaal zogenaamde *cross-over* voorstellingen zijn. De voorstelling *Jungle Book* van Opus One staat bijvoorbeeld vermeld onder dans én amusement en de voorstelling *De ingebeelde zieke* van Wederzijds en Gnaffel krijgt de disciplines toneel en poppenspel.

In de cijfers van de disciplines van de voorstellingen die in België worden gespeeld zijn een aantal trends te zien. Zo neemt het aandeel dans, poppenspel en mime duidelijk af, terwijl de disciplines toneel, muziektheater en vooral amusement groeien.

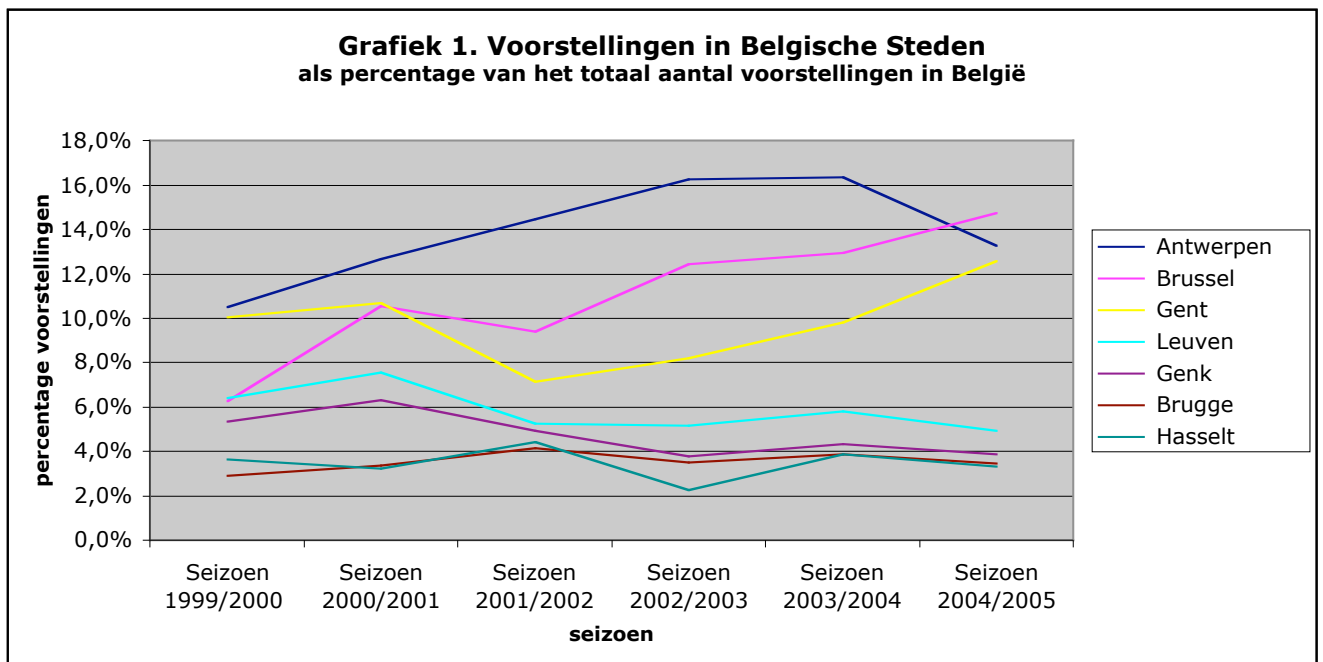
Tabel 2. aantallen Nederlandse voorstellingen in België, verdeeld naar discipline

Seizoen	Dans	Toneel	Muziektheater	Poppenspel	Mime	Amusement	Multi-disciplinair
Seizoen 1999/2000	47	283	54	98	58	9	88
Seizoen 2000/2001	91	359	62	127	55	20	92
Seizoen 2001/2002	50	302	63	69	34	15	95
Seizoen 2002/2003	40	312	73	66	33	18	116
Seizoen 2003/2004	45	361	71	61	49	41	195
Seizoen 2004/2005	39	348	89	69	49	36	117

Spreiding binnen België

Tussen 1999 en 2005 zijn er in 201 verschillende Belgische plaatsen Nederlandse voorstellingen te zien geweest. De meeste speelbeurten vinden - weinig verrassend- plaats in Antwerpen, Brussel en Gent. Er zijn 61 plaatsen waar in die jaren één Nederlandse voorstelling te zien was. Helaas wordt in de TIN database niet bijgehouden in welke schouwburg of op welke locatie een voorstelling is gespeeld.

De ontwikkeling in de loop van de tijd van de top zeven steden staat in grafiek 1. Opvallend is de groei van het aantal voorstellingen in Brussel, en de stagnatie en later zelfs afname van het percentage uitvoeringen in Antwerpen in de laatste seizoenen. Het aandeel van de top zeven steden is grofweg de helft van het aantal voorstellingen in België. Dat aandeel neemt toe (van 45 procent in seizoen 1999/2000 tot 56 procent in seizoen 2004/2005), met andere woorden: het aantal voorstellingen concentreert zich in minder steden.

In de database van het TIN wordt geen onderscheid gemaakt tussen Vlaanderen en Wallonië. Voor zover ik kan waarnemen zijn er echter vrijwel geen Nederlandse voorstellingen te zien in Wallonië. In de grootste steden van Wallonië, Charleroi, Luik en Namen, zijn in de hele onderzochte periode respectievelijk zeven, drie en vijf voorstellingen gespeeld.

Gezelschappen en producenten

Tabel 3 toont de top 15 in België spelende gezelschappen en producenten. Het meest opvallend is dat er geen enkel dansgezelschap bij staat. Terwijl dans toch het belangrijkste exportproduct van Nederland is als België buiten beschouwing wordt gelaten, is er in België zelf minder belangstelling voor Nederlandse dans. Het belangrijkste Nederlandse dansgezelschap voor België is het Hans Hof Ensemble, dat er in de onderzochte periode 54 voorstellingen speelde. De producenten die wél veel in België spelen laten zich in een aantal groepen indelen. Zeven van de vijftien zijn jeugdtheatergezelschappen. Dit zijn ook de groepen met de langste tournees. Daarnaast blijkt dat Nederlandse groepen met een Vlaamse artistiek leider veel speelbeurten maken in België. Wellicht trekken

voorstellingen van Ivo van Hove (Toneelgroep Amsterdam), Guy Cassiers (Ro Theater) en Dirk Tanghe (Paardenkathedraal) in België meer publiek. Nederlandse groepen van vergelijkbare omvang zoals Het Nationale Toneel, Oostpool of De Theatercompagnie spelen niet of nauwelijks over de grens. Ten derde zijn er de productiehuzen Grand Theatre en De Toneelschuur, die regelmatig internationaal coproduceren en op die manier veel in België te vinden zijn. Tenslotte houden we de zeer internationaal georiënteerde groepen ZT Hollandia en Dood Paard over. Vreemde eend in de bijt is 't Barre Land, dat in de loop der jaren een enthousiaste schare fans in Vlaanderen heeft opgebouwd. In totaal nemen de top 15 gezelschappen 42 procent van het totale aanbod van Nederlandse voorstellingen in België voor hun rekening.

Tabel 3. Aantallen voorstellingen en producties per gezelschap

Gezelschap	Aantal voorstellingen	Aantal producties	Gemiddelde lengte tournee
Theater Terra	237	8	30
ZT Hollandia ²	203	28	7
Het Laagland	157	12	13
Toneelgroep Amsterdam	142	28	5
Dood Paard	142	20	7
Ro Theater	138	24	6
Grand Theatre	124	15	8
Unieke Zaken	102	6	17
De Paardenkathedraal	96	6	16
Theater Gnaffel	85	5	17
Blauwe Engel	83	3	28
Toneelschuur Producties	80	12	7
't Barre Land	78	14	6
Beumer & Drost	76	5	15
Theatergroep Wederzijds	74	11	7

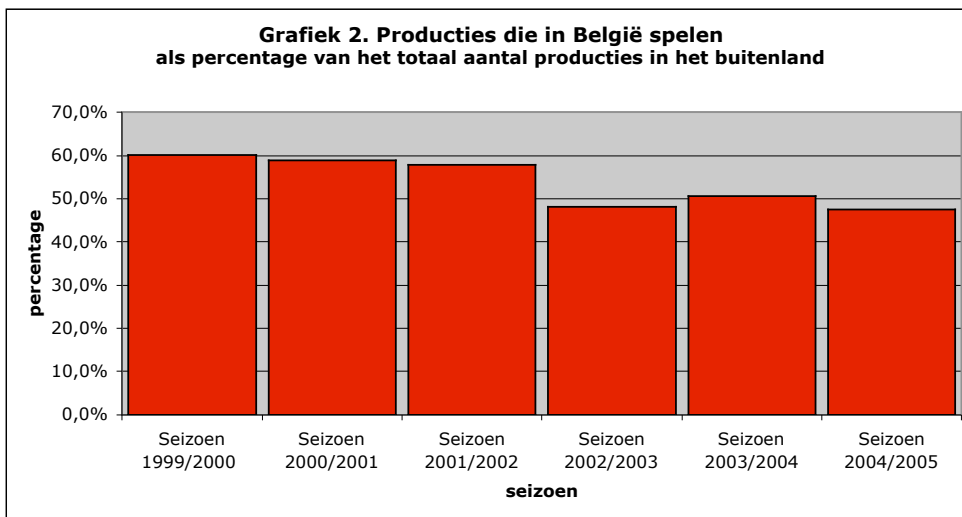
De database van het TIN geeft informatie over co-producties. Zo is het duidelijk zichtbaar dat het aantal Nederlandse voorstellingen met meer dan één producent dat in België speelt stijgt. In het seizoen 1999/2000 maakten voorstellingen met twee of meer producenten twintig procent uit van het totale Nederlandse aanbod in België, in seizoen 2004/2005 was dat bijna 35 procent. Het grootste deel daarvan (24 procent van het totaal) zijn voorstellingen van twee producenten, 11 procent van het totaal heeft drie of meer producenten.

België vs. de rest van de wereld

België is verreweg het belangrijkste exportland voor Nederlands theater. Gemiddeld vinden er per jaar 1700 Nederlandse voorstellingen in het buitenland plaats. Ongeveer 40 procent van dat aantal vindt plaats in België. Dit percentage neemt langzaam maar zeker af. Belangrijker nog is dat de diversiteit van de in

² Bij ZT Hollandia zijn de voorstellingen van Het Zuidelijk Toneel uit seizoen 1999/2000 opgeteld.

België aangeboden producties afneemt (grafiek 2). Dat wil zeggen: steeds meer verschillende Nederlandse producties worden in het buitenland gespeeld, het aandeel daarvan wat in België te zien is wordt minder.

Conclusies en aanbevelingen

België is en blijft verreweg het belangrijkste buitenland voor Nederlandse theaterproducenten. En ondanks de klaagzangen over de afnemende belangstelling voor Nederlands theater in Vlaanderen, blijkt uit de cijfers niets dat die uitspraak kan ondersteunen. Uit het eerder genoemde onderzoek van De Brakke Grond blijkt hetzelfde te gelden voor Vlaams toneel in Nederland.

Het is wel zo dat door de verder reikende blik van de Nederlandse producenten het relatieve belang van België iets afneemt. Deze verder reikende blik blijkt ook uit het groeiende aantal co-producties. Een algemene conclusie moet dus luiden dat de oorzaken voor het uiteenvallen van initiatieven zoals Het Theaterfestival en de 1000 Watt Prijs eerder gezocht moeten worden in politieke of organisatorische problemen dan in een daadwerkelijke terugloop in belangstelling voor elkaars theater.

Verder onderzoek

Het verdient aanbeveling om het Nederlandse theater in België te onderzoeken in de Belgische context. In samenwerking met de Brakke Grond en het VTI zou het TIN in kaart kunnen brengen welke positie het Nederlands theater in België inneemt.

Daarnaast verdienen internationale co-producties nader onderzoek. De database van het TIN zou zodanig moeten worden aangepast dat van iedere producerende instelling te zien is uit welk land die afkomstig is.